

Rättsfallsöversikt - personlig assistans

Utgivare: Försäkringskassan
Försäkringsprocesser

Upplysningar: Christina Janzon
010-116 95 91
christina.janzon@forsakringskassan.se

Hemsida: www.forsakringskassan.se

Denna rättslägesbeskrivning inrymmer Försäkringskassans tolkning av Regeringsrättens dom RÅ 2009 ref. 57 – *Fråga om en funktionshindrad persons behov av hjälp med de grundläggande behoven är av den karaktär och omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade*. Beskrivningen innehåller också en redovisning och analys av efterföljande domar från kammarrätterna till och med september 2010. Redovisningen och analysen inkluderar enbart de domar som avser en bedömning av rätten till personlig assistans och något eller några av de tre grundläggande behoven *personlig hygien, måltider och att klä av och klä på sig*, eftersom det är dessa behov som prövas i RÅ 2009 ref. 57.

En genomgång av Försäkringskassans styrdokument – föreskrifter, allmänna råd, rättsliga ställningstagande och vägledning – kommer att genomföras med anledning av denna rättslägesbeskrivning.

Ny lagstiftning och senare rättsfall kan komma att förändra den bild som lämnas i denna rättslägesbeskrivning.

På Försäkringskassans vägnar

Kjell Skoglund
Chef
Verksamhetsområde processjuridik

Innehåll

Regelverket.....	6
Avgränsning.....	7
Domen RÅ 2009 ref. 57	8
Tolkningen.....	9
Analysen.....	11
Domar i kammarrätterna – mål avseende personlig assistans enligt LASS och LSS	14
1. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 3456-08) – LASS	14
2. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 165-08) – LSS	15
3. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 71-09) – LSS	15
4. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1442-08) – LASS.....	16
5. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 3422-08) – LASS.....	17
6. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1596-08) – LSS	18
7. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 2747-08) – LASS.....	18
8. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 3845-08) – LASS.....	19
9. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1954-08) – LASS.....	20
10. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 7631-08) – LSS.....	21
11. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 5793-08) – LASS.....	22
12. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 101-09) – LASS.....	22
13. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 9158-08) – LSS	23
14. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 5813-09) – LSS.....	24
15. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 3131-09) – LSS.....	25
16. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 1118-09) – LSS.....	26
17. Kammarrättens i Sundsvall (mål nr 446-09) – LSS	27
18. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 295-09) – LSS.....	28
19. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 1857-09) – LSS	29
20. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 3718-08) – LASS.....	29
21. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 2453-09) – LSS.....	31
22. Kammarrättens i Göteborg (mål nr 4254-09) – LSS	32
23. Kammarrättens i Jönköping (mål nr 3117-09) – LASS	33
24. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1297-09) – LASS.....	33
25. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 5169-09) – LASS.....	34
26. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 6007-09) – LASS	35
27. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 48-10) – LSS	36
28. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 1094-10) – LSS	37

29. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 4839-09) – LASS	38
30. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 7715-09) – LASS	38
31. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 3361-09) – LSS	39
32. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1815-09) – LSS	40
33. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 348-10) – LSS.....	41
34. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 3355-09) – LSS	41
35. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1789-09) – LASS.....	42
36. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 3909-10).....	43
37. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 6524-09).....	44
38. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 1401-09) – LASS	45

Regelverket

Personlig assistans är ett personligt utformat stöd som kan beviljas personer med funktionsnedsättning för hjälp i den dagliga livsföringen. Stödet, som är knutet till personen, och inte till en verksamhet, har till syfte att stärka den enskildes möjlighet att leva ett självständigt och oberoende liv.

Bestämmelser om rätten till personlig assistans framgår av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). För att en person ska ha rätt till insatsen krävs att han eller hon omfattas av personkretsen enligt 1 § LSS, och på grund av stora och varaktiga funktionshinder har behov av hjälp med något eller några av de grundläggande behov som framgår av 9 a § LSS nämligen personlig hygien, måltider, klä av och på sig, kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade.

Kommunerna ansvarar för LSS och kan bevilja personlig assistans enligt LSS. I de fall den enskilde har behov av hjälp med de grundläggande behoven under i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan kan staten genom Försäkringskassan bevilja assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB)¹. Beträffande reglerna för rätten till personlig assistans hänvisar SFB till LSS, vilket innebär att kommunerna och Försäkringskassan tillämpar samma regelverk avseende bedömningen av rätten till personlig assistans.

Personlig assistans beviljas i form av det antal timmar som den enskilde bedöms vara i behov av hjälp. Personlig assistans enligt LSS kan beviljas i form av biträde av personlig assistans eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans. Assistansersättning enligt SFB lämnas alltid i form av en schablonersättning per timme för köp av personlig assistans eller för kostnader för personlig assistans. Den enskilde kan välja att vara egen arbetsgivare för sina assistenter eller köpa tjänsten av en assistansanordnare, ett kooperativ eller en kommun.

---

¹ Tidigare reglerades assistansersättning i lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS)

Avgränsning

Det totala antalet kammarrättsdomar avseende personlig assistans under perioden juli 2009 till och med september 2010 är 158, varav 70 domar avser assistansersättning och 88 personlig assistans enligt LSS. Av dessa gäller 35 domar frågan om rätten till personlig assistans utifrån något eller några av de tre första grundläggande behoven personlig hygien, måltider, klä av och på sig enligt 9 a § LSS. Det är dessa domar samt tre domar avseende LASS för perioden oktober till och med december 2010 som ingår i denna översikt.

Domarna har sorterats ut med stöd av listor på domar från kammarrätterna. Avsikten har varit att inkludera samtliga domar under perioden som avser något av de tre första grundläggande behoven, även om någon eller några av dem kan ha förbisetts.

Domen RÅ 2009 ref. 57

Man, 49, år med totalförlamning i vänster arm och ben efter en hjärninfarkt samt bruten lårbenshals efter en klämolyccka.

Av utredningen i målet framgår att mannen hade behov av hjälp med samtliga göromål i vardagen, såsom matsituation, att sköta personlig hygien, av- och påklädning, förflyttning inomhus och utomhus, sysselsättning, nödvändig träning och behandling. Därutöver behövde han hjälp vid fritidsintressen, bank- och postärenden, inköp, sköta räkningar, träffa bekanta, städa och sköta hemmet. Han behövde alltid någon vid sin sida för att klara sig och uppleva trygghet.

Regeringsrätten fann att mannen tillhörde personkretsen och menade att efter personkretsbedömningen ska en prövning göras enligt 9 a § LSS. Vidare framhöll domstolen att det gällande insatsen personlig assistans har betonats i förarbeten (prop. 1992/93:159 s. 64) att hjälpen och stödet ska vara av en *mycket privat karaktär* och att insatsen ska vara förbehållen situationer av *krävande och komplicerad natur*, i regel av *mycket personlig karaktär*. Regeringsrätten fann att det därmed inte torde vara alla praktiska hjälpbehov med t.ex. påklädning eller måltider som avses, utan snarast sådana hjälpbehov som uppfattas som *mycket privata och känsliga för den personliga integriteten*. Regeringsrätten menade att aktiverings- och motiveringsinsatser normalt sett inte räknas till de grundläggande behoven. Undantag kan göras om den enskilde, huvudsakligen på grund av sitt psykiska tillstånd, behöver sådan aktiv tillsyn som har karaktären av övervakning.

Regeringsrätten konstaterade vidare att i bedömningen av behovet av hjälp har tidsfaktorn betydelse, även om det inte är möjligt att fastställa någon undre gräns. En samlad bedömning behöver göras där såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas. Även hur ofta hjälpen behövs är en viktig faktor. Regeringsrätten menade i det aktuella fallet att mannens behov av hjälp vid *måltider*; att tillreda, att plocka fram och undan mat och att dela mat som är seg eller där det krävdes kniv och gaffel inte var av ett sådant personligt och integritetskänsligt slag att det skulle beaktas vid bedömningen av hans rätt till personlig assistans. Avseende behov av hjälp med att *sköta hygien*, för toalettbesök och *av- och påklädning* menade Regeringsrätten att det enbart till mycket begränsad del rörde sådan hjälp som kunde anses vara av det mycket privata och känsliga slag som förutsattes för personlig assistans. Därutöver framhöll domstolen att mannen uppenbarligen hade en egen kapacitet – han kunde exempelvis själv klara att schamponera håret och borsta tänderna. Även det faktum att han kunde arbeta som forskare 30 timmar/vecka talade mot att hans behov av kvalificerad hjälp skulle vara av mer än marginell omfattning. Regeringsrätten fann att mannens behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov inte kunde anses vara av den *karaktär och omfattning* som förutsätts för rätten till personlig assistans.

Tolkningen

Av RÅ 2009 ref. 57 följer ett antal slutsatser som bör beaktas vid bedömningen av personlig assistans, både vad avser LSS och assistansersättning:

- En första slutsats är att personkretsbedömningen och bedömningen av rätten till personlig assistans är två olika prövningar som inte behöver sammanfalla.

Det har funnits en osäkerhet gällande denna fråga utifrån kriterierna för den tredje personkretsen i 1 § LSS, som kan tyckas överstämja med 9 a § LSS. Den uppfattningen framfördes av Socialstyrelsen i ett yttrande i målet. Regeringsrätten delade inte Socialstyrelsens uppfattning att om någon anses höra till personkretsen enligt 1 § 3 LSS så torde ingen prövning ske enligt 9 a § om hjälpbehovet är så krävande eller komplicerat som förutsätts för rätt till personlig assistans. Enligt Regeringsrättens mening måste lagtexten förstås så att det är fråga om två olika prövningar som inte behöver sammanfalla.

- För det andra ska behoven av hjälp med de grundläggande behoven vara av en särskilt karaktär.

Regeringsrätten menade att det har betonats i lagens förarbeten att när det gäller insatsen personlig assistans är det fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag. Därtill ansåg domstolen att det inte torde vara alla praktiska hjälpbehov med t.ex. påklädning eller måltider som har avsetts. Enligt Regeringsrätten tyder propositionsuttalandena närmast på att vad lagstiftaren har åsyftat är sådana hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten, där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges. All hjälp med t.ex. måltider eller påklädning är inte av ett sådant kvalificerat slag.

- En tredje slutsats som kan utläsas ur domen är att om det enbart finns ett mycket begränsat behov av hjälp med de grundläggande behoven finns ingen självklar rätt till personlig assistans, trots att behoven är av en privat och känslig karaktär.

Regeringsrätten menade att även om det inte i lagens förarbeten uttalats att det finns något krav på tidsmässig omfattning har det framhållits att tidsfaktorn har betydelse. Även om någon bestämd undre tidsgräns inte låter sig fastställas, är det samtidigt uppenbart att någon som bara i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med de grundläggande behoven inte utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans. En samlad bedömning måste göras bl. a. med hänsyn till om det stöd som behövs är av

mycket privat och integritetsnära karaktär eller om det förutsätter specifik kompetens, såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas.

- För det fjärde ingår aktiverings- och motiveringsinsatser normalt sett inte i de grundläggande behoven.

Undantag görs om det rör sig om aktiv tillsyn av övervakande karaktär. Påminnelser, praktiska instruktioner och liknande kan inte räknas till sådan kvalificerad tillsyn. Det har Regeringsrätten fastställt redan tidigare² men kan ändå nämnas.

Av Regeringsrättens dom följer vidare att 9 a § LSS utgör en särskild bedömning som inte ska blandas ihop med helhetssynen av den enskildes funktionsnedsättning och hur många timmar den sökande är i behov av hjälp.

Bedömningen av rätten till personlig assistans ska göras i olika steg, där personkretsbedömningen utgör ett första steg, de grundläggande behoven ett andra och tidsåtgången för dessa behov ett tredje.

Vad gäller behoven personlig hygien, måltider och av- och påklädning krävs att behovet av hjälp utgörs av en fysisk kontakt av en annan person för att det ska betraktas som ett grundläggande behov i LSS mening, och att denna kontakt är att betrakta som personlig och integritetsnära. Det räcker inte att det finns ett behov av en annan person närvarande för att aktivera och motivera eller påminna och ge instruktioner.

---

² Se RÅ 2003 ref. 33 och där angivna rättsfall

Analysen

RÅ 2009 ref. 57 har haft stor betydelse för rättstillämpningen, både inom LSS och inom assistansersättning. I 27 av de 38 domarna i granskningen finns en direkt hänvisning till domen antingen i länsrätten eller i kammarrätten, eller i båda instanserna.

RÅ 2009 ref. 57 har enligt Försäkringskassans bedömning inneburit att det blivit svårare att få personlig assistans beviljad. Detta framgår vid en jämförelse mellan den gjorda bedömningen i länsrätterna avgiven före RÅ 2009 ref. 57 och den i kammarrätternas domar i samma mål avgiven efter RÅ 2009 ref. 57. Vanligen har länsrätten beviljat insatsen medan kammarrätten avslagit med hänvisning till att behoven inte varit av sådan karaktär och omfattning att insatsen kan beviljas³. Det kan konstateras att bedömningen att behoven ska vara av viss karaktär och omfattning, är en snävare tillämpning än att varje behov av hjälp med personlig hygien, måltider och av- och påklädning är att betrakta som grundläggande behov i lagens mening.

Det finns dock fall där länsrätter även före RÅ 2009 ref. 57 gjort bedömningen att ett hjälpbehov ska vara av en särskild karaktär för att vara ett grundläggande behov i lagens mening⁴.

I flera fall har den enskilde tidigare haft personlig assistans och nu fått avslag i samband med en tvåårs-omprövning. I flertalet fall har domstolarna ansett att Försäkringskassan respektive kommunen har haft fog för sina ”strängare” bedömningar.⁵ En möjlig förklaring är att nuvarande 51 kap. 12 § SFB⁶ ska tolkas som att tvåårs-omprövningen är en ny förutsättningslös prövning av rätten till ersättning. Det kan noteras att det också finns fall där domstolarna underkänt Försäkringskassans respektive kommunens nyare bedömning.⁷

Det framgår även av redovisade domar att Försäkringskassans utredning används vid bedömningen av rätten till LSS⁸, liksom kommunens utredning har använts vid bedömningen av rätt till assistansersättning⁹. Det är därför av vikt att kommunerna och Försäkringskassan tolkar lagstiftningen på ett så lika sätt som möjligt.

---

³ Se domar 5, 6, 7, 12, 14, 15, 23, 24

⁴ Se domar 1 – se LR:s dom, 15 – se LR:s dom, 18 – se LR:s dom – och 35 – se LR:s dom

⁵ Se domar 1, 4, 13, 16, 35

⁶ Tidigare 7 § LASS

⁷ Se domar 25 – där LR bl.a. hänvisar till Försäkringskassans tidigare bedömningar, 22 – se LR:s dom, 29 – se LR:s dom

⁸ Se domar 15 – se LR:s dom – och 19

⁹ 23 – se LR:s dom

Det finns ofta en stor skillnad mellan den enskildes uppfattning om sitt hjälpbehov och Försäkringskassans eller kommunens uppfattning¹⁰. En anledning kan vara att den enskilde ser det totala behovet av hjälp, oavsett om det avser insatser som är att betrakta som grundläggande behov, övriga behov eller insatser enligt Socialtjänstlagen (SoL). Samtidigt måste Försäkringskassa och kommun, innan de bedömer det totala behovet, ta ställning till om personen är i behov av hjälp med de grundläggande behoven.¹¹ Bedömningen enligt 9 a § LSS ska inte blandas samman med helhetssynen av den enskildes funktionsnedsättning och behov av hjälp. Bedömningen av de grundläggande behoven är en bedömning av rätten till personlig assistans, inte en bedömning av den enskildes totala hjälpbehov. En person kan således ha ett mycket omfattande behov av hjälp och stöd i sin vardag, utan att för den skull ha rätt till personlig assistans, särskilt inte personlig assistans enligt SFB eftersom det för att beviljas assistansersättning krävs att behovet av hjälp för de grundläggande behoven uppgår till i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan.

Hjälpbehovet ska enligt RÅ 2009 ref. 57 vara av en särskild karaktär för att betraktas som grundläggande behov, dvs. det är inte alla behov av hjälp i samband med exempelvis måltider som är att betrakta som ett grundläggande behov.¹² Trots det kan det av de redovisade domarna tyckas att det finns en viss spretighet avseende vad som är att betrakta som integritetsnära behov, dvs. om exempelvis hjälp med intvålning, hårtvätt, och skosnören är integritetsnära behov eller inte. Det kan ha sin grund i att det alltid måste göras en individuell bedömning men också att även om hjälpbehovet som sådant är privat och integritetsnära och därför är att betrakta som ett grundläggande behov är det så begränsat i tiden att det ändå inte beaktas, dvs. behovet kräver en viss omfattning för att beaktas.¹³ Samma hjälpbehov kan således beaktas i ett fall, men inte i ett annat, beroende av omfattningen av den enskildes hjälpbehov. Samtidigt finns ingen exakt tidsgräns.¹⁴

Det är i vissa fall osäkert hur domstolarna ser på behoven, då alla angivna behov inte alltid provas.¹⁵ Det kan i sin tur exempelvis ha sin grund i att Försäkringskassan eller kommunen godtagit behoven vid sin prövning. Det som kan konstateras avseende *av- och påklädning* är att det i vart fall inte räcker att det enbart föreligger behov av hjälp med knappar, skosnören och dragkedjor¹⁶. När det gäller *måltider* krävs att den enskilde behöver matas

---

¹⁰ Se domar 5 – de grundläggande behoven bedömdes av den enskilde till 35 tim/v och av Försäkringskassan till 14 tim/v, 9 – de grundläggande behoven bedömdes av den enskilde till 94 tim/v och av Försäkringskassan till tio tim och fem min/v, se även 12 – se LR:s dom, 10, 18

¹¹ Se domar 4 – där den försäkrade i LR hänvisar till sitt totala hjälpbehov per vecka och Försäkringskassan till de grundläggande behoven, 9, 17 – se LR dom

¹² Se domar 1, 5, 12, 13, 14, 26

¹³ Se domar 7, 6, 13, 14, 28, 29, 31, 32, 34

¹⁴ Jämför ex. 18 – där knappt sju timmar i grundläggande behov inte räckte för att beviljas personlig assistans enligt LSS, 21 – räckte ett behov av hjälp med tre–fem tim/v för insatsen.

¹⁵ Se domar 1, 5, 8, 11, 23, 24

¹⁶ Se domar 2 6, 7, 15, 17, 18

för att hjälpen ska beaktas vid bedömningen av rätten till personlig assistans¹⁷. När en person är i behov av övervakning vid måltid är det behovet att betrakta som aktiv tillsyn av övervakande karaktär – inte hjälp vid måltider.¹⁸ Hjälp med nutrition i form av påkoppling, byte av näringspåse, övervakning vid pågående nutrition samt åtgärder om något går fel har inte likställts med personlig hjälp för att inta måltider¹⁹.

Det är enbart tiden för själva grundläggande behovet som ska räknas med. I några fall har den enskilde alternativt länsrätten hänvisat till Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (RS 2006:3) Beräkning av tid för att tillgodose de grundläggande behoven inom assistansersättningen och till Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2002:6) om assistansersättning gällande måltider, och menat att Försäkringskassan inte tagit hänsyn till dessa i bedömningen av den tid det tar för att tillgodose hela grundläggande behovet. I dessa fall har Försäkringskassan enbart räknat tiden för det integritetsnära behovet. Samtidigt har kammarrätten inte frångått Försäkringskassans bedömning.²⁰ Även när det inte finns någon hänvisning till Försäkringskassans normeringsdokument har kammarrätten enbart bedömt den tidsåtgång det tar för det personliga och integritetsnära behovet.²¹ Samtliga tillfällen som den enskilde är i behov av hjälp med de grundläggande behoven ska dock räknas med. Frekvensen av hjälp har således betydelse.²²

---

¹⁷ Se domar 1, 9, 23, 26

¹⁸ Se dom 27

¹⁹ Se dom 33

²⁰ Se domar 9 – se dock LR:s dom där LR finner att Försäkringskassan inte beaktat RS 2006:3 eller RAR 2002:6, 12 – se LR:s dom, 20

²¹ Se dom 20

²² Se dom 20

Domar i kammarrätterna – mål avseende personlig assistans enligt LASS och LSS

I samtliga mål är frågan i målet om den enskilde är i behov av hjälp med sina grundläggande behov i den mening som avses i 9 a § LSS. Avseende assistansersättning (LASS) är frågan även om den enskilde är i behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt 20 timmar per vecka. I referaten har behov av annan karaktär än av- och påklädning (AP), måltider (M) samt personlig hygien (PH) inte redovisats. Anges inget särskilt i rubriken omfattar domen samtliga tre behov.

1. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 3456-08) – LASS

Man, 64, år med förlamning och synbortfall på vänster sida efter stroke.

Hjälpbehov:

AP – knäppa knappar, knyta skosnören och blytlås

M – skära och dela maten, bre smörgåsar och hålla upp varm dryck samt fram- och avplockning

PH – duscha och tvätta sig, vid toalettbesök hjälp med byxorna

Mannen hade haft LASS sedan 2004 men fått ersättningen indragen i samband med tvåårs-omprövning.

Länsrätten menade att hjälp vid måltider inte utgör ett grundläggande behov för den som kan äta själv och någon tid för måltider skulle därmed inte räknas med. Länsrätten fann att Försäkringskassan i övrigt gjort en rimlig bedömning av tidsåtgången och att mannen inte var berättigad till assistansersättning.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och menade att tidsåtgång för måltider enbart ska räknas med om den funktionshindrade saknar förmåga att äta på egen hand. Kammarrätten ansåg inte att mannen hade sådant behov eller att det framkommit någon annan omständighet som gav anledning att beräkna tidsåtgången för de grundläggande behoven till mer än i genomsnitt 20 timmar per vecka.

Kommentar:

Det är enbart det grundläggande behovet måltider som kommenteras särskilt av Kammarrätten. Hjälp vid måltider med att skära och dela maten, bre smörgåsar och hålla upp varm dryck samt fram- och avplockning utgör inte

grundläggande behov utan kammarrätten menar att det krävs att den försäkrade inte kan äta själv.

Det kan noteras att Länsrätten menade att måltider inte ska räknas som ett grundläggande behov om den enskilde kan äta själv. Länsrättens dom kom före RÅ 2009 ref. 57.

2. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 165-08) – LSS

Pojke, 18 år, med Aspergers syndrom och autistiska drag.

Hjälpbehov:

AP – ta fram och bestämma kläder, knyta skor, knäppa skjortknappar

M – duka fram och av vid måltid, värma mat, skala potatis och skära kött

PH – uppmaning att duscha och borsta tänder, hjälp med att klippa naglar och med rakning

Kammarrätten fann att de uppmaningar samt den begränsade praktiska hjälp som pojken var i behov av avseende personlig hygien inte utgjorde sådant personligt utformat behov som krävdes för att beviljas personlig assistans. Kammarrätten gjorde samma bedömning gällande måltider. Gällande av- och påklädning var behoven inte av sådan personlig karaktär att de kunde ge rätt till personlig assistans. Kammarrätten fann att behovet av hjälp för att tillgodose de grundläggande behoven inte var av den karaktär och omfattning som krävdes för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens tillämpning ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 med hänsyn till bedömningen att när den enskilde till stor del självständigt klarar att tillgodose sina hjälpbehov är dessa inte av sådan karaktär och omfattning att de berättigar till personlig assistans. Det kan vidare konstateras att kammarrätten inte anser att skala potatis, skära kött, knyta skor och knäppa skjortknappar är av sådan personlig karaktär att de kan ge rätt till personlig assistans.

3. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 71-09) – LSS

Man 35 år med muskelsjukdom i armarna och nedre kroppsdelar, muskelsvaghet i ansiktet, något nedsatt kraft i höger hand.

Hjälpbehov:

AP – av- och påklädning

M – ta till sig mat, dela mat och bre smörgås, kunde äta själv

PH – dusch och en del av den övriga personliga hygien, klarade toalettbesöken själv

Länsrätten fann att mannen klarade delar av sina grundläggande behov själv, såsom toalettbesök, tandborstning och intagande av måltider. Han var i

behov av stöd och hjälp för att kunna sköta sin dagliga hygien och påklädning. Han behövde också hjälp vid måltider. Länsrätten fann att mannens hjälpbehov inte kunde anses vara så stort att han behövde en personlig assistent.

Kammarrätten fann att mannens behov av hjälp inte var av den art och omfattning som krävdes för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57, eftersom det av domen följer att hjälpbehoven ska vara av en viss karaktär och omfattning för att det ska föreligga en rätt till personlig assistans.

Både länsrätten och kammarrätten fann att mannen hade behov av hjälp för att sköta sin personliga hygien och påklädning. Omfattningen av behovet räckte dock inte för att berättiga till personlig assistans. Även före Regeringsrättens dom krävdes följaktligen en viss omfattning av hjälpbehovet för att insatsen skulle beviljas. Någon hänvisning till RÅ 2009 ref. 57 görs inte, även om domen kan antas ha påverkat utgången i kammarrätten.

4. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1442-08) – LASS

Kvinna 57 år med kronisk reaktiv depression, lumbagosegmentellt smärttillstånd, lumbago ischias bilateralis och diabetes.

Hjälpbehov:

AP – plocka fram kläder och knyta skor

M – finfördela mat och skala potatis

PH – kunde hantera det mesta av den personliga hygien själv, men vid svår värk behövde hon hjälp med dusch och hårtvätt

Kvinnan hade beviljats assistansersättning redan 2003

Länsrätten fann vid en sammantagen bedömning att kvinnan inte hade ett hjälpbehov för sina grundläggande behov som uppgick till 20 timmar per vecka.

Kammarrätten gjorde samma bedömning som länsrätten

Kommentar:

Det framgår inte om Kammarrätten anser att behoven ska vara av särskild karaktär eller omfattning för att i sig betraktas som grundläggande behov, då en sammanvägd bedömning görs av behovet av personlig assistans.

Kvinnan hade haft assistansersättning sedan 2003 med 98 timmar per vecka, 73,5 timmar avsåg grundläggande behov och resterande timmar övriga behov. 2007 gjorde Försäkringskassan bedömningen att enbart 9 timmar per vecka utgjorde grundläggande behov. Kvinnan anförde att hennes besvär inte hade förändrats mellan 2003 och 2007, snarare förvärrats.

Av kammarrättens dom följer att omprövning enligt numera SFB är en förutsättningslös prövning som förutom att den kan ha sin grund i förändringar i funktionsnedsättningen kan vara relaterad till en förändrad tillämpning av lagstiftningen.

Försäkringskassans bedömning av rätten till personlig assistans utgår från de grundläggande behoven, medan utgångspunkten för kvinnan verkar vara det totala hjälpbehovet. En sådan skillnad i beskrivning kan leda till en missuppfattning mellan den enskilde och Försäkringskassan om bedömningen av den enskildes hjälpbehov. Detta trots att Försäkringskassan inte kan ta hänsyn till det totala behovet innan det är fastställt att det finns ett behov av hjälp med de grundläggande behoven med i genomsnitt minst 20 timmar per vecka.

5. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 3422-08) – LASS

Pojke 17 år med Downs syndrom och grav utvecklingsstörning.

Hjälpbehov:

AP – knappar och snören samt att lägga fram kläder. Han hade inget grepp om vad som var bak och fram eller ut och in på kläder

M – duka fram och av mat och med att få mat på tallriken

PH – samtliga moment vid duschning och att torka sig efteråt, borsta tänderna, raka sig och att torka sig efter toalettbesök samt tvätta händerna

Länsrätten fann att pojken hade behov av hjälp med sina grundläggande behov med i snitt 22 timmar per vecka. Det inkluderade tid för personlig hygien, måltider och av- och påklädning.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och konstaterade att det i målet var ostridigt att pojken kunde äta och dricka själv. Att pojken behövde hjälp med andra moment i samband med måltider menade kammarrätten inte utgjorde ett sådant hjälpbehov som kunde beaktas vid bedömningen av rätt till assistansersättning. Kvarvarande tid understeg 20 timmar per vecka.

Kommentar:

Domstolarna hade olika uppfattning om det förelåg ett grundläggande behov av hjälp med måltider. Länsrättens dom är före RÅ 2009 ref. 57. Kammarrätten hänvisar till RÅ 2009 ref. 57 och finner att pojken inte har ett grundläggande hjälpbehov med måltider – behövde hjälp med att duka fram och av mat och med att få mat på tallriken. Kammarrättens dom följer RÅ 2009 ref. 57. Även här ansåg kammarrätten att om den försäkrade kan äta och dricka själv så finns inget grundläggande behov avseende måltider.

Även om det är osäkert om kammarrätten hade gjort samma bedömning som länsrätten om domen kommit före RÅ 2009 ref. 57, är det en klar skillnad i bedömningen av hur det grundläggande behovet måltider ska bedömas.

6. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1596-08) – LSS

Kvinna 53 år med kroniskt neurologiskt tillstånd, svåra smärtor, kognitiva begränsningar och svårigheter att förflytta sig.

Hjälpbehov:

AP – ta på stödstrumpor, korsett och ibland byxor

M – tillreda maten, att ställa i ordning inför måltiden och ibland hjälp med att skära maten eller skala potatis. Hon kunde värma i mikrovågsugn och ställa undan disken

PH – hjälp med att tvätta rygg, fötter och hår

Länsrätten fann att kvinnan hade behov av hjälp med sina grundläggande behov, i första hand med kommunikation, men även med de fysiska behoven. Hon uppfyllde därför kriterierna för att beviljas personlig assistans.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och fann att kvinnan till stor del klarade sin personliga hygien på egen hand, att hon klarade av att äta och dricka själv och att hon i huvudsak klarade på- och avklädning självständigt. Även om hon hade behov av hjälp med vissa klädesplagg, var hjälpinsatserna endast till en begränsad del sådan hjälp som kunde anses vara av det mycket privata och känsliga slag som förutsatt för personlig assistans. Kammarrätten fann att kvinnans behov av hjälp med de grundläggande behoven inte var av den karaktär och omfattning att hon hade rätt till personlig assistans.

Kommentar:

KR:s dom följer RÅ 2009 ref. 57.

Hjälpbehovet i sig – behov av hjälp med vissa klädesplagg – är av en sådan karaktär att det anses som grundläggande behov, men behovet får inte vara för begränsat. Det krävs att det finns en viss omfattning av hjälpbehovet för att det ska betraktas som ett grundläggande behov.

7. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 2747-08) – LASS

Flicka 12 år med DAMP med mycket uttalad hyperaktivitetsproblematik och komplex perceptionsstörning.

Hjälpbehov:

AP – ta fram kläder, knäppa knappar, dra upp dragkedjor och strumpor.

M – viss hjälp att dela och skala samt duka av och på bordet. Hon kunde bre smör på en smörgås och hälla upp kaffe, även om det blev en del spill.

PH – vid dusch med att ta fram schampo och tvål samt påminna om i vilken ordning olika moment skulle göras, med manikyr, pedikyr, sätta upp håret och borsta tänderna, vid toalettbesök hjälp med dragkedjor, knappar och ta upp ärmarna när hon skulle tvätta händerna.

Länsrätten fann att flickan hade rätt till LASS och menade bland annat att hjälpbehovet med måltider kunde godtas i högre utsträckning än vad Försäkringskassan gjort.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57. Kammarrätten konstaterade att det i utredning uppgivits att hennes behov var av så privat och känslig natur att det var fråga om ett grundläggande behov. Emellertid var hjälpbehovet förhållandevis begränsat och hon klarade en del på egen hand. När det gällde måltider var det ostridigt att hon kunde äta själv. Kammarrätten fann att flickan inte har rätt till LASS.

Kommentar:

KR ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57.

Om hjälpbehovet avseende personlig hygien och av- och påklädning är att bedöma som ett hjälpbehov av sådan art att det var fråga om grundläggande behov framgår inte klart av kammarrättens dom men däremot bedömdes att behovet var förhållandevis begränsat.

Hjälpbehov avseende måltider uppfyller inte kravet på att vara grundläggande behov eftersom den försäkrade kunde äta själv.

8. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 3845-08) – LASS

Kvinna 26 år med Downs syndrom och autism.

Hjälpbehov:

AP – knäppa knappar, dra upp dragkedjor och rätta till kläderna. Hon kunde inte knyta skorna, men ta av dem.

M – värma mat, plocka fram och duka av bordet, skala, mosa samt hälla upp dryck. Hon kunde äta självständigt, men behövde hjälp med att begränsa matintaget.

PH – torka sig efter toalettbesöket och med binda vid mens. Hjälp med att tvåla in sig, tvätta håret, torka sig, borsta tänderna och håret samt att klippa naglarna.

Kvinnan beviljades LASS 1995, sedan 2001 även i daglig verksamhet. Vid omprövning 2007 fann Försäkringskassan att kvinnans behov av hjälp med de grundläggande behoven inte uppgick till i genomsnitt 20 timmar per vecka.

Länsrätten fann inte att kvinnan hade särskilda skäl för personlig assistans i daglig verksamhet, däremot att hennes behov av hjälp med de grundläggande behoven under annan tid, täckte de grundläggande behov som skulle

beaktas. Länsrätten ansåg att hennes grundläggande behov översteg 20 timmar per vecka.

Kammarrätten ansåg inte att kvinnans behov av hjälp med att förbereda och tillaga mat eller behov av tillsyn under måltiden var av sådan art att det skulle anses utgöra ett grundläggande behov. Kammarrätten fann inte att kvinnans behov av hjälp med de grundläggande behoven uppgick till i snitt 20 timmar per vecka.

Kommentar:

Av kammarrättens dom följer att – som tidigare domar utvisat – om den försäkrade kan äta själv hjälpbehovet vid måltider inte är att betrakta som ett grundläggande behov.

9. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1954-08) – LASS

Man 20 år med morbus down och mental retardation.

Hjälpbehov:

- AP – med knappar, spännen och hängslen samt med att ta på sig kläderna i rätt ordningsföljd och att kläderna inte blir fram och bak
- M – ställa fram mat, lägga upp på tallriken, dela/skära mat, hålla upp dryck och plocka undan efter måltiden
- PH – vid toalettbesök, bad/dusch och övrig kroppsvård

Generellt – Han hade ett omfattande behov av kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser för att förmås att klä sig, äta och sköta sin hygien.

Länsrätten fann vad gäller tidsåtgången för de grundläggande behoven att Försäkringskassan inte beaktat Försäkringskassans rättsliga ställningstagande, FKRS 2006:03, och att tiderna överlag var alldeles för knappt tilltagna. Länsrätten fann att mannen skulle beviljas assistansersättning.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och ansåg att mannens behov vid måltiden inte utgjorde skäl för assistansersättning och ansåg inte att mannen skulle beviljas assistansersättning.

Kommentar:

Kammarrätten hänvisar till Försäkringskassans bedömning av tidsåtgången för de grundläggande behoven personlig hygien och av- och påklädning. Den tid Försäkringskassan beaktade var den tid det tog för att tillgodose det grundläggande behovet utifrån att behovet ska vara av en viss karaktär för att beaktas som ett grundläggande behov. Vad gäller exempelvis av- och påklädning räknades enbart tiden för att knäppa knappar, spännen och hängslen. Av det följer att det inte är tiden för hela av- och påklädningen som ska räknas, om den enskilde inte behöver hjälp med det. Det kan även noteras att inget hjälpbehov vid måltid godtogs vilket än en gång pekar på att det krävs att den försäkrade inte kan äta eller dricka själv.

10. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 7631-08) – LSS

Kvinna 22 år med Downs syndrom, synnedsättning, ögonarr och underfunktion av sköldkörteln.

Hjälpbehov:

AP – ta fram rätt kläder och klä sig efter väderlek

M – skära mat och ställa i ordning måltiden, behövde dessutom någon som satt med henne när hon åt, annars gick hon

PH – praktisk hjälp i samband med toalettbesök, vid dusch med intvålning, schamponering, avsköljning och torkning, hjälp med manikyr och pedikyr

Länsrätten konstaterade att kvinnan anfört att hon hade behov av personlig assistans med de grundläggande behoven med 15,42 timmar per vecka och att omsorgsnämnden bedömt hennes behov till 4,40 timmar per vecka. Länsrätten ansåg att omsorgsnämndens bedömning vad gällde den personliga hygien var rimlig, men att man inte bedömt om kvinnan hade behov av hjälp med övriga grundläggande behov. Länsrätten fann att kvinnan i stort själv klarade av de praktiska momenten avseende måltider och av- och påklädning samt att hennes behov gällande dessa behov främst bestod av motivering, aktivering och vägledning. Tidsåtgången för att ställa i ordning mat och skära kött borde dock räknas med vid bedömningen av hennes grundläggande behov. Sammantaget fann länsrätten dock att kvinnan behov av hjälp med de grundläggande behoven inte kunde anses så omfattande eller av sådan karaktär att det förelåg rätt till personlig assistans.

Kammarrätten fann att kvinnan hade ett visst behov av hjälp med den personliga hygien. Hjälp med att ställa fram mat och skära kött ansåg kammarrätten dock, mot bakgrund av RÅ 2009 ref. 57 inte var ett sådant integritetskänsligt moment som skulle räknas till de grundläggande behoven.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 med hänsyn till att hjälpbehovet ska vara av en viss karaktär och omfattning för att det ska föreligga en rätt till personlig assistans enligt LSS. Länsrättens dom är före RÅ 2009 ref. 57, medan kammarrättens dom är efter.

Det kan noteras att det finns en skillnad mellan domarna. Länsrätten anser att tiden för måltider ska beaktas medan kammarrätten anser att det inte är sådant integritetskänsligt moment som ska räknas in, dvs. kravet på att inte kunna äta och dricka själv är inte uppfyllt.

11. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 5793-08) – LASS

Kvinna 20 år med utvecklingsstörning och infantil autism.

Hjälpbehov: utöver den tid för hjälp som Försäkringskassan angivit

AP – flera gånger per vecka ”stegrade” sig vid klädval/ påklädning

PH – sin personliga hygien

Länsrätten fann att utredningen i målet inte visade att kvinnan var i behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan.

Kammarrätten gjorde samma bedömning som länsrätten.

Kommentar:

Det framgår inte i målet om kammarrätten anser att de grundläggande behoven ska vara av särskild karaktär eller inte.

Försäkringskassan anförde i kammarrätten att för att behov av hjälp med måltider ska betraktas som ett grundläggande behov krävs att hjälpen är av en mycket personlig karaktär. Detta kommenterades inte av kammarrätten.

12. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 101-09) – LASS

Man 45 år med halsryggskada, förlamning i armar och ben samt spasticitet.

Hjälpbehov:

AP – alla moment, underkläder, skjorta, byxor, knappar, blytlås, strumpor, skor och ytterkläder och framtagning av kläder.

M – tillreda mat, dela maten, skala potatis, hyvla ost, hälla upp dryck samt duka fram, duka av och diska. Mannen spillde och tappade under måltiden, vilket innebar behov av hjälp med att torka.

PH – med att förflytta sig till toaletsitsen, bada, duscha, tvätta kropp och ansikte, torka kropp, tvätta och torka hår, nagelvård, insmörjning.

Av intyg framkom bland annat att:

AP – Han kunde delvis ordna kläder. Han kunde klä av sig och delvis på sig, men klarade inte dragkedja. Han kunde inte klä på sig strumpor. Han kunde ta fram kläder.

M – mannen kunde laga kall mat och värma färdiglagad mat och dryck. Han kunde delvis tillaga ett varmt mål mat. Han hade svårt med varma fat.

PH – Han kunde ta sig av- och på toalettstolen och torka sig. Han kunde tvätta ansikte och händer och delvis bada och duscha. Han kunde tvätta håret, borsta tänderna, raka sig och delvis sköta sin manikyr och pedikyr.

Länsrätten fann att mannen hade grundläggande behov av hjälp med måltider, av- och påklädning och personlig hygien. Länsrätten bedömde att mannen hade rätt till assistansersättning.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57. Utöver att konstatera att hjälp med att tillreda, plocka fram och undan samt att dela mat inte är ett sådant behov att det ska beaktas vid bedömningen av rätt till personlig assistans menade kammarrätten att enligt med RÅ 2009 ref. 57 var övervakning på grund av fallrisk i samband med skötsel av personlig hygien inte ett hjälpbehov av sådant slag som förutsätts för personlig assistans. Kammarrätten fann inte att mannen hade något hjälpbehov avseende grundläggande behov i samband med måltider. Beträffande personlig hygien fann kammarrätten att endast den tid det tog för att tillgodose det grundläggande behovet skulle räknas med, vilket innebar att tid för förflyttning och moment som mannen klarade av själv, även om det tog längre tid, inte kunde anses som grundläggande behov. Kammarrätten fann att endast tiden för hjälp med av- och påklädning för underkläder och nattkläder kunde räknas som grundläggande behov. Tid för av- och påklädning vid utevistelse för av och påtagning av stödstrumpor och i samband med sänggående beviljades inte. Gällande spasticitet vid måltider och personlig hygien ansåg kammarrätten att eftersom spasticiteten inte brukade pågå mer än högst 25 minuter hade mannen möjlighet att vänta med sina behov till dess att spasticiteten upphör.

Kommentar:

Av domen följer att enbart den tid det tar för att tillgodose det behov som karakteriseras som grundläggande behov ska räknas med i tidsåtgången för de grundläggande behoven. Övervakning vid fallrisk i samband med skötsel av personlig hygien räknas inte som grundläggande behov, inte heller tillreda och dela mat, hälla upp dryck, duka fram och av samt diska. I de fall en person har kortvarig spasticitet och har möjlighet att vänta till spasticiteten har upphört har det inte inverkan på bedömningen av de grundläggande behoven.

Länsrätten gör en annan bedömning än kammarrätten avseende de grundläggande behoven. Länsrättens dom är – till skillnad från kammarrättens dom – given före RÅ 2009 ref. 57.

13. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 9158-08) – LSS

Man 22 år med cp-skada och lindrig utvecklingsstörning.

Hjälpbehov:

AP – svårt att knäppa skjortor men klarade skor och byxor eftersom han använde kardborrband och mysbyxor

M – skära maten vid måltider

PH – vid duschning, hade svårt i alla moment där man behövde två händer. Han behövde hjälp med tvätt och torkning på rygg.

Han hade inte haft någon hjälp under skoltid, utan klarade

PH – toalettbesök

M – fördela mat

Mannen hade tidigare haft personlig assistans men kommunen hade avslagit hans ansökan om fortsatt assistans. Länsrätten fann det visat att mannen var i behov av hjälp och stöd. Emellertid framgick att han kunde förflytta sig, äta självständigt, besöka toaletten själv och till stor del även sköta påklädningen. Det var vid duschsituationen som ett större behov av stöd förelåg, framför allt med hjälp av tvättning och torkning av rygg. Länsrätten fann att de situationer som mannen behövde hjälp inte var så krävande eller komplicerade och av så personlig natur att rätt till personlig assistans förelåg.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och konstaterade att det faktum att mannen till övervägande del klarade sina behov under skolgång och på daglig verksamhet talade emot att han hade behov av kvalificerad hjälp. Hans behov av att tillreda och skära mat var heller inte av det personliga och integritetsnära slag att det borde beaktas vid bedömningen av hans rätt till personlig assistans. Beträffande mannens behov av hjälp vid duschsituationen och med av- och påklädning fann kammarrätten i en jämförelse med RÅ 2009 ref 57 att hjälpinsatserna synes enbart till en mycket begränsad del avse hjälp som kan anses vara av det mycket privata och känsliga slag som förutsätts för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57. Det krävs en viss omfattning av ett behov för att det ska betraktas som grundläggande behov, behovet får inte vara för begränsat. När en person till övervägande del själv klarar att hantera det grundläggande behovet är det för begränsat.

14. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 5813-09) – LSS

Man 60 år med hjärnskada och diabetes.

Hjälpbehov:

M – hade en kostbehandlad diabetes som innebar att han måste ha kontroll på vad han åt, vilket han inte längre klarade. Han behövde även hjälp med att dela och lägga upp maten.

PH – klarade rutinerna vid toalettbesök, men kunde glömma att tvätta händerna efteråt. Han klarade inte av momenten i sin personliga hygien och behövde stötts i varje delmoment. Han behövde hjälp att borsta tänderna eftersom det bara blev borstat på höger sida när han gjorde det själv.

AP – klarade av- och påklädning ganska bra själv, men hade svårt att avgöra hur mycket kläder som behövdes t ex. efter väderlek.

Generellt behov av stöd, hjälp, påputtning och muntlig guidning för att genomföra samtliga moment av grundläggande och andra behov. Enbart

skriftliga instruktioner fungerade inte. Mannen hade inte förmåga att initiera vare sig kommunikation eller handling.

Länsrätten fann att mannen var i behov av hjälp i sin dagliga livsföring. Även om han i stor utsträckning själv kunde tillgodose sina grundläggande behov, fanns moment hänförliga till dessa behov som han inte klarade rent fysiskt och där praktisk hjälp var nödvändig. Med hänvisning till socialutskottets betänkande (1995/96:SoU 15 s.12), att personer med psykiska funktionshinder bör vara berättigade till personlig assistans, då personen på grund av funktionshindret kan vara helt ur stånd att själv klara grundläggande behov, fann länsrätten att mannen uppfyllde förutsättningarna för personlig assistans.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och konstaterade att aktiverings- och motiveringsinsatser normalt inte räknas till de grundläggande behoven och att påminnelser och att praktiska instruktioner och liknande inte kan räknas till sådan kvalificerad tillsyn som avses med aktiv tillsyn av övervakande karaktär. Kammarrätten fann att mannen var i behov av praktisk hjälp för att tvåla in sig, schamponera håret samt borsta tänderna, att detta visserligen var av privat karaktär, men med hänsyn till den begränsade tidsinsats som kunde komma i fråga för att tillgodose hans behov, i kombination med att hjälpen inte krävde någon särskild kunskap om honom, var mannen inte berättigad till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57. Det krävs en viss omfattning av ett behov för att betraktas som grundläggande behov, behovet får inte vara för begränsat. När en person till övervägande del själv klarar att hantera det grundläggande behovet är det för begränsat.

15. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 3131-09) – LSS

Pojke 11 år med oklar neurologisk sjukdom.

Hjälpbehov:

AP – klarade inte att ordna kläderna, knäppa knappar, dra upp dragkedjor eller knyta skosnören. Han behövde också hjälp med att ta fram kläder.

M – Av ADL-intyg från arbetsterapeut framgick att pojken även om han åt självständigt störcdes av skakningar i händerna. Det var svårt att äta med kniv och gaffel eftersom han hade svårt att samordna händerna. Han behövde hjälp med att dela seg mat samt spillde ofta.

PH – behövde viss hjälp vid toalettbesök, kunde tvätta ansikte och händer men behövde praktisk och verbal hjälp vid duschning. Han behövde hjälp med att ordna sin frisyra, borsta tänderna och klippa naglar.

Länsrätten fann att pojken var i behov av hjälp med av- och påklädning och med personlig hygien samt att dessa behov var av sådan personlig karaktär

att han var berättigad till personlig assistans. Eftersom han kunde äta själv utgjorde hans hjälp i samband med måltider inte ett grundläggande behov. Då det saknades krav på att assistansbehov skulle vara av viss tidsmässig omfattning för rätt till insatsen var pojken berättigad till personlig assistans enligt LSS.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och fann att i enlighet med Regeringsrättens dom var behov av hjälp med att välja kläder, knäppa knappar, dela mat samt klippa naglar på händer och fötter inte av sådan kvalificerad art som räknas till grundläggande behov. Kammarrätten fann att pojkens behov av hjälp med de grundläggande behoven inte var av sådan omfattning och kvalificerad art att han var berättigad till personlig assistans.

Kommentar:

Länsrätten ansåg inte att pojkens behov av hjälp vid måltider utgjorde ett grundläggande behov i LSS mening. Länsrättens dom är före RÅ 2009 ref. 57. Således fanns även före RÅ 2009 ref.57 mål där domstolen ansåg att det krävdes att behovet var av särskild karaktär för att betraktas som ett grundläggande behov.

Kammarrätten menar att Regeringsrätten i dom RÅ 2009 ref. 57 funnit att hjälp med att välja lämpliga kläder, knäppa knappar, dela mat samt klippa naglar på händer och fötter inte var av sådan kvalificerad art att de skulle räknas som ett grundläggande behov. Det är dock Försäkringskassans bedömning att Regeringsrätten i RÅ 2009 ref. 57 särskiljer den enskildes behov av hjälp vid måltider från hjälp med personlig hygien och av- och påklädning. Behovet av hjälp vid måltiden fann Regeringsrätten inte vara av det personliga och integritetskänsliga slag som krävdes. Gällande behov av hjälp vid personlig hygien och av- och påklädning fann Regeringsrätten att behoven enbart till en mycket begränsad del avsåg hjälp som kunde anses vara av det slag som förutsätts. Det är enligt Försäkringskassan inte detsamma som att behovet inte är av en sådan karaktär, utan snarast att det inte är av tillräcklig omfattning.

16. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 1118-09) – LSS

Kvinna 44 år med muskelskador, motoriska svårigheter, dålig balans och nedsatt muskelstyrka i ben och fötter samt lindrig utvecklingsstörning.

Hjälpbehov:

AP – klarade att på egen hand bland annat klä på och av sig och borsta tänderna

M – klarade att tillaga ett kallt mål mat, i behov av hjälp med alla moment vid tillagning av mat

PH – med toalettbesök, att tvätta ryggen, håret samt torka ryggen och baksidan på benet

Kvinnan hade tidigare haft personlig assistans, men i samband med ansökan om utökning gjordes en ADL-utredning och omprövning av kvinnans behov av personlig assistans.

Länsrätten menade att en förutsättning för rätt stöd i form av personlig assistans är att den funktionshindrade behöver hjälp med de grundläggande behoven och att hjälpbehovet är av sådan karaktär att det kräver ingående kunskaper om den funktionshindrade. Länsrätten fann att kvinnan klarade de flesta av de grundläggande behoven själv och att även om hon behövde viss hjälp vardagen, var det av begränsad omfattning. Länsrätten ansåg inte att kvinnan var berättigad till personlig assistans enligt LSS.

Kammarrätten fann att kvinnans behov inte var av den karaktär och omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans. Kammarrätten ansåg därför att stadsdelsnämnden haft fog för att ompröva hennes beslut om personlig assistans.

Kommentar:

Både länsrättens och kammarrättens domar ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57. Länsrättens dom är före RÅ 2009 ref. 57.

17. Kammarrättens i Sundsvall (mål nr 446-09) – LSS

Kvinna 64 år med försvagning på den högra kroppshalvan, känselbortfall och synnedsättning efter hjärnblödning.

Hjälpbehov:

- AP – klarade inte av bh eller att dra upp byxor, hade svårt att ta på sig nylonstrumpor, hjälp med dragkedjor i byxor och ytterjackor samt med en del knappar och skor.
- M – klarade inte av att göra en smörgås, skala potatis, finfördela kött, bena fisk eller hälla ur ett fullt mjölkpaket.
- PH – med att tvätta sig under armarna och på ryggen och var beroende av hjälp med överflyttning till duschstol. Hon behövde även hjälp med att tvätta den ”friska” sidan och det tog mycket lång tid för henne att duscha. Hon behövde hjälp med förflyttningar till och från toalettbesök.

Länsrätten fann inte att behoven i någon beaktansvärd grad kunde anses vara grundläggande i den mening som avses i LSS och att hennes behov kunde tillgodoses genom de insatser som socialnämnden erbjudit samt genom makens insatser.

Kammarrätten fann att behoven av hjälp inte var av den art och omfattning att de kunde grunda rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57. Det krävs att hjälpen är av särskilt art och av viss omfattning för att berättiga till personlig assistans. Samtliga moment som beskrivits ovan har inte den karaktären.

18. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 295-09) – LSS

Flicka 12 år med Downs syndrom med nedsatt motorik, syn- och hörselproblem.

Hjälpbehov:

AP – påklädning, knäppa knappar, blyxlås och knyta skor samt ta fram kläder efter väder

M – duka, ta fram och skära mat, att avgöra hur mycket hon skulle äta, behov av hjälp med att dela mat samt hälla upp dryck

PH – med hygien, toalettbestyr

Länsrätten fann att flickan hade behov av hjälp med personlig hygien. Hennes behov av att duka, ta fram och skära mat samt välja kläder kunde inte inrymmas i sådana mycket personliga angelägenheter som utgör grundläggande behov. Länsrätten ansåg att även om det framgår av lagtext och förarbeten att hjälpbehovet inte måste överstiga en viss miniminivå får det ändå anses framgå av förarbetena att hjälpbehovet inte ska vara av en alltför obetydlig omfattning. Länsrätten fann att flickans behov av hjälp inte var av den art och omfattning som krävdes för personlig assistans.

Kammarrätten fann att behovet av hjälp med personlig hygien var av privat och integritetskänsligt slag. Flickans svårighet att avgöra hur mycket hon skulle äta, samt behov av hjälp med att dela mat samt hälla upp dryck, välja kläder och hjälpa till med dragkedjor fann kammarrätten inte var av sådan personlig karaktär att det utgjorde ett grundläggande behov. Sammantaget var flickans behov av hjälp med de grundläggande behoven inte var av den karaktär och omfattning som krävs för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Både länsrättens och kammarrättens domar ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57. Länsrätten fann att behovet att duka fram och av och skära mat inte utgjorde grundläggande behov, trots att domen är före RÅ 2009 ref. 57. Kommunen hänvisar till Försäkringskassans IM 2007:161, något som varken kommenteras av länsrätten eller kammarrätten. Länsrätten uppskattade behovet av hjälp med de grundläggande behoven till knappt sju timmar. Länsrätten menade att knappt sju timmar inte kunde anses vara av den art och omfattning som krävdes för personlig assistans.

19. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 1857-09) – LSS

Flicka 13 år med psykisk utvecklingsstörning, CP-skada i form av högersidig spastisk pares, epilepsi, laktosintolerans samt infektionsutlöst astma.

Hjälpbehov:

AP – knyta skor och knäppa knappar. Flickan kunde klä sig själv, men behövde stöttning eftersom kläderna ibland hamnade bak och fram.

M – kunde äta själv, men behövde hjälp med att dela maten. Hon behövde tillsyn för att inte äta för mycket.

PH – vid duschning, att torka sig och att borsta tänder och hår samt med att torka sig efter tarmtömning.

Länsrätten fann att flickan i stor utsträckning kunde sköta sina grundläggande behov på egen hand och att det till stor del handlade om tillsyns- och motiveringsinsatser. Socialnämnden hade därför haft fog för sitt beslut att avslå ansökan om personlig assistans.

Kammarrätten fann att det av utredningen framgick att flickan i viss utsträckning kunde klara att sköta sin hygien, inta måltider, klä av och på sig m.m. Emellertid behövdes en viss kontinuerlig praktisk hjälp samt praktisk hjälp i form av tillsyn och vägledning. Kammarrätten konstaterade att Försäkringskassan tidigare bedömt att flickans behov av hjälp med de grundläggande behoven uppgick till nio timmar per vecka och att det inte framkommit något i utredningen som motsade denna bedömning. Kammarrätten fann att kvinnan var berättigad till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrätten tillmäter Försäkringskassans bedömning stor betydelse. I och med att Försäkringskassan bedömt att flickans behov av hjälp med de grundläggande behoven uppgick till nio timmar borde det i sig vara tillräckligt för att hon skulle ha rätt till personlig assistans enligt LSS. Det indikerar att det är viktigt att kommunerna och Försäkringskassan tolkar lagstiftningen på ett likartat sätt. Det framgår inte av domen om kammarrätten anser att behoven ska vara av en särskild karaktär och omfattning för att ingå i de grundläggande behoven.

20. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 3718-08) – LASS

Pojke 12 år med lumbalt ryggmärgsbråck, shuntopererad hydrocephalus samt neurogen blås- och tarmrubbning.

Hjälpbehov:

AP – med kläder på underkroppen, knappar, strumpor och skor.

M – med viss del av framplockning, öppna mjölkpaket, hälla ur ett fullt mjölkpaket samt skära kött.

PH – kateter och vattenlavemang, förflyttning till och från dusch, hjälp att tvätta ben och fötter, torkning av fötter och ljumskar, manikyr, pedikyr samt att kontrollera att han inte hade något trycksår.

Vid ett första beslut den 25 april 2008 avslag Försäkringskassan begäran om ersättning. Efter en ny ansökan om assistansersättning beviljade Försäkringskassan assistansersättning att utgå tidigast fr.o.m. juni 2008. Klagomålet gällde Försäkringskassans första beslut.

Länsrätten fann att Försäkringskassan inte hade godtagit hjälpbehov i samband med måltider trots att det klart framgick att pojken hade ett visst hjälpbehov i samband med vissa moment. Länsrätten fann vidare att pojken behov av hjälp i samband med dusch, toalettbesök och av- och påklädning var större än vad Försäkringskassan beslutat om. Pojken hade därför rätt till assistansersättning.

Kammarrätten fann att pojken hjälpbehov vid måltider inte var av sådan karaktär att de kunde beaktas vid bedömningen av rätten till personlig assistans. Avseende dusch innefattade pojken behov av hjälp endast delvis moment av den karaktär som avses i 9 a § LSS, endast tidsåtgången för dessa moment räknades med, även om hjälpbehovet vid dusch i hemmet kunde godtas i något högre omfattning än vad Försäkringskassan hade godtagit. Endast tiden för av- och påklädning vid tömning av urinblåsan skulle räknas med, eftersom pojken klarade av tömningen själv. Gällande av- och påklädning konstaterade kammarrätten att Försäkringskassan vid det andra beslutstillfället beaktat behov av hjälp med av- och påklädning samt dusch vid innebandyträning vid fler tillfällen än vid första beslutstillfället, trots att pojken redan i första ansökan angivit att han spelade innebandy i samma omfattning som i andra ansökan. Försäkringskassan hade därutöver vid första beslutstillfället enbart beaktat tid för utevistelse vid två tillfällen per dag, men vid det andra tillfället även beaktat utevistelse vid ledig tid. Kammarrätten fann inte något skäl att inte beakta denna tid även vid tillfället för det första beslutet. Kammarrätten fann att pojken hade rätt till assistansersättning.

Kommentar:

Av kammarrättens dom följer att endast den tidsåtgång som krävs för att tillgodose de moment som är av den karaktär som avses i 9 a § LSS ska räknas med i bedömningen av de grundläggande behoven. Därutöver ska samtliga tillfällen som den enskilde är i behov av hjälp räknas med. Det innebär exempelvis att en aktiv person som är i behov av hjälp vid dusch och av- och påklädning kan vara berättigad till assistansersättning trots att en annan person som i sig har samma hjälpbehov, men som inte är aktiv, kanske inte är det. Frekvensen av ett behov kan således bli avgörande för om assistansersättning beviljas eller inte.

21. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 2453-09) – LSS

Man 53 år med blödarsjuka och HIV, som efter stroke har haft epilepsianfall med sämre minne och balansproblem som konsekvens. Mannen har höftprotes med böjrestriktioner i höftleden samt stelopererat vänster ben.

Hjälpbehov:

AP – klarade att klä på sig självständigt, men hade problem att få kläder över höger axel. Han klarade anpassade kläder, utan knappar och knyten, men hade svårt med strumpor och skor och att ta fram kläder.

M – att sönderdela mat och hantera flytande varm mat eller dryck.

PH – Nattetid kunde mannen ha svårt att hinna till toaletten. Han utförde övre hygien, händer och ansikte, självständigt om tvättplatsen var anpassad för honom. Han behövde stöd, hjälp och handräckning, vid dusch och bad. Han klarade inte överflyttning från duschstol till rullstol när han var blöt utan behövde hjälp av en annan person för att vara trygg. Han behövde hjälp med att tvätta håret, raka sig och sköta manikyr och pedikyr.

Länsrätten hänvisade till förarbeten och konstaterade att för att den övergripande avgränsningen av den personkrets som insatsen personlig assistans var avsedd för skulle få genomslag i den praktiska tillämpningen måste de grundläggande behoven ges en viss kvalificerad innebörd. Först om den funktionshindrade behövde mer kvalificerad och integritetskänslig hjälp fick anses att han hade behov av beaktansvärd hjälp för det behovet. Beträffande tidsmässig omfattning menade länsrätten att förarbetena skulle tolkas som att i det enskilda fallet ett tidsmässigt mycket ringa grundläggande hjälpbehov inte kvalificerade för insatsen och att utrymme fanns för skälighetsbedömningar. Länsrätten fann att mannen inte hade något beaktansvärt grundläggande hjälpbehov avseende måltider, däremot fanns ett sådant behov avseende av- och påklädning då mannen behövde hjälp med att ta på sig byxor, strumpor och skor. Han hade även beaktansvärt behov av hjälp med och personlig hygien i samband med duschning. Länsrätten fann att mannen var berättigad till personlig assistans.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och fann att mannens behov av hjälp med personlig hygien i samband med duschning samt för att klä av och på sig var av sådan privat karaktär att de skulle beaktas vid bedömningen av hans rätt till personlig assistans. Därutöver att hans behov var dagligt återkommande, i nära anslutning till varandra, även om behoven inte torde kräva någon större tidsåtgång vid varje tillfälle. Vid en samlad bedömning, där kammarrätten även beaktade att mannens hälsotillstånd krävde ingående kunskaper om honom, fann kammarrätten att hans behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov fick anses vara av den omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrätten menar att behovet av hjälp med personlig hygien och av- och påklädning i vart fall var av sådan karaktär att de skulle beaktas. Kammar-

rätten delade länsrättens bedömning att i alla fall tre till fem timmar krävs för att tillgodose mannens behov och att det var av en omfattning som räckte för att personlig assistans skulle kunna beviljas.

22. Kammarrättens i Göteborg (mål nr 4254-09) – LSS

Man 43 år med utvecklingsstörning och degenerativ neurologisk sjukdom.

Hjälpbehov:

AP – klarade inte att klä på sig helt själv, speciellt inte byxor och strumpor.

M – hade dålig greppförmåga, darrig hand och hade börjat sätta i halsen mer och mer, vilket gjorde att han behövde mycket hjälp vid matsituationer och vågade inte äta själv, haft problem med kräkningar. Han behövde även hjälp med att sönderdela mat.

PH – konkret hjälp med all personlig hygien eftersom han inte kunde lyfta sina armar och att koordination och balans var dålig.

Av läkarintyg framgick att mannens motorik påverkats kraftigt av sjukdomen, framförallt hade koordinationsförmågan blivit nedsatt och balansen gravt störd. Sjukdomen hade därutöver påverkat hörsel och syn. Mannen kunde inte sönderdela mat eller få upp den på gaffel eller sked. Han hade även sväljningssvårigheter. Han klarade inte av- och påklädning själv. Av intyg från sjukgymnast och arbetsterapeut framgick bland annat att mannen hade haft problem med kräkningar vid måltider. Den motoriska funktionen i handen hade kraftigt försämrats och mannen hade en mycket låg egen initiativförmåga.

Mannen hade haft personlig assistans sedan 2005.

Länsrätten fann att utredningen i målet gav stöd för att mannen hade ett omfattande hjälpbehov avseende sina grundläggande behov och att hans insats i form av boendestöd inte tillgodosåg detta behov. Länsrätten ansåg att för att tillförsäkra mannen goda levnadsvillkor skulle han beviljas personlig assistans.

Kammarrätten instämde i länsrättens bedömning.

Kommentar:

Det framgår inte av kammarrättens dom om de anser att behoven ska vara av särskild karaktär för att betraktas som grundläggande behov. Snarast verkar kammarrätten ha gjort en sammanfattande bedömning och ansett att den enskilde var i behov av ett personlig utformat stöd.

23. Kammarrättens i Jönköping (mål nr 3117-09) – LASS

Kvinna 31 år med ångestrelaterade problem, fibromyalgi, astmatiska besvär och oklar neurologisk sjukdom.

Hjälpbehov:

AP – med av- och påklädning

M – hjälp med att sönderdela mat, skala potatis, bre smörgås, hålla upp dryck etc.

PH – dusch, insmörjning och i viss mån med toalettbesök

Länsrätten konstaterar att kvinnan i ett tidigare avgörande bedömts ha rätt till personlig assistans enligt LSS och att länsrätten då anslöt sig till socialnämndens bedömning. Länsrätten fann ingen anledning att frångå den tidigare bedömningen och beviljade LASS.

Kammarrätten fann bland annat med hänvisning till RÅ 2009 ref. 57 och att kvinnan kunde äta själv, vilket innebar att hennes behov vid måltider inte skulle räknas in i hennes grundläggande behov, att kvinnans grundläggande behov inte uppgick till 20 timmar och att LASS därför inte skulle beviljas.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 i alla fall avseende hjälp vid måltider, kvinnan kunde äta själv. Det är osäkert hur domstolen ser på övriga behov eftersom dessa inte kommenteras.

24. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1297-09) – LASS

Kvinna 42 år med fibromyalgi och insulinbehandlad diabetes med neurologiska komplikationer.

Hjälpbehov:

AP – ta fram kläder, hjälp med bh, trosor, byxor, strumpor och skor.

M – värma tillagad mat, duka fram och plocka undan, bre smörgås, skala potatis och att finfördela mat som krävde styrka. Försökte dricka själv, åt själv.

PH – lägga fram halkmatta, plocka fram handduk, tvätta rygg och, beroende av dagsform, andra delar av kroppen samt hårtvätt och trycktorkning. Vid toalettbesök behövde kvinnan hjälp med byxor, trosor och att torka efteråt. Hon behövde även hjälp med viss tandborstning.

Kvinnan hade sedan tidigare LSS.

Länsrätten fann att kvinnans behov av hjälp vid måltider skulle godtas som grundläggande behov. Länsrätten noterade att Försäkringskassan i sin bedömning 2007 godtagit kvinnans behov av hjälp vid måltider, eftersom

det inte fanns något stöd i utredningen att kvinnans behov hade förändrats skulle måltider beaktas vid bedömningen.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och konstaterade att det var ostridigt att kvinnan kunde äta och dricka själv. Att kvinnan behövde hjälp med andra moment i samband med måltider utgjorde inte ett sådant hjälpbehov som kunde beaktas vid bedömningen av rätt till assistansersättning. Eftersom kvarvarande tid för hjälp med grundläggande behov understeg 20 timmar per vecka kunde kvinnan inte beviljas assistansersättning.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 i alla fall avseende hjälp vid måltider. Det är osäkert hur domstolen ser på övriga behov eftersom dessa inte kommenteras.

25. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 5169-09) – LASS

Pojke 10 år med autism och utvecklingsstörning.

Hjälpbehov:

AP, M, PH – kunde inte självständigt utföra aktiviteter som mat, personlig hygien, toalettbesök, av- och påklädning.

Generellt – ett omfattande omvårdnads- och tillsynsbehov. Pojken hade ett svårt stereotyp och ett impulsivt beteende.

Pojken hade tidigare haft assistansersättning som drogs in vid en tvåårsomprövning 2007 då behovet av hjälp med de grundläggande behoven inte uppgick till 20 timmar per vecka. Länsrätten fann att pojken hade behov av praktisk hjälp i den dagliga livsföringen med sina grundläggande behov. Han behövde hjälp med sin personliga hygien. Hans kognitiva funktionshinder gjorde att han behövde hjälp av grundläggande karaktär under måltiderna, ibland behövde han en hand som förde hans hand till munnen och viss mat måste sönderdelas. Han behövde övervakning av aktiv karaktär och motiveras så att måltiden inte avbröts. Han behövde aktiv vägledning vid påklädning, någon måste ta fram kläderna och visa i vilken ordning och vilken ledd de skulle sättas på och han behövde hjälp med dragkedjor och bälte. Länsrätten ansåg att det vid den personliga hygien, vid måltider och vid av- och påklädning fanns ett sådant hjälpbehov med personliga inslag att det skulle anses utgöra ett grundläggande behov. Länsrätten fann att pojken var i behov av personlig assistans för sina grundläggande behov med i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka.

Kammarrätten fann inte anledning att göra en annan bedömning än länsrätten.

Kommentar:

Länsrätten gör en sammantagen bedömning av de olika behoven och finner att pojken har ett behov av hjälp med i genomsnitt mer än 20 timmar, men

det framgår inte hur domstolen ser på respektive behov och vad i hjälpbehovet som är att betrakta som personligt. Det framgår inte heller hur kammarrätten ser på respektive hjälpbehov.

Länsrättens dom är före RÅ 2009 ref. 57, det är osäkert om målet skulle ha fått en annan utgång därefter, samtidigt är kammarrättens dom efter RÅ 2009 ref. 57. Länsrätten kommenterar att pojken tidigare har haft LASS och att Försäkringskassan vid två tillfällen ansett att behovet av hjälp med de grundläggande behoven var i genomsnitt mer än 20 timmar. Möjligen har detta haft en påverkan.

26. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 6007-09) – LASS

Pojke 19 år Leighs syndrom och lindrig utvecklingsstörning.

Hjälpbehov:

AP – av- och påklädning

M – fram- och avdukning, delning av mat samt ibland hjälp med matning och att hålla i glaset

PH – dusch, toalettbesök och tandborstning

Generellt – hjälp med alla moment som krävde finmotorik.

Den ADL-utredning och det läkarutlåtande som Försäkringskassan hade som underlag vid beslut visade inte att pojken behövde matas. Hans mamma framförde i länsrätten att handfunktionen hade försämrats före det att Försäkringskassan hade fattat beslut.

Länsrätten fann att pojkens behov av hjälp med de grundläggande behoven översteg 20 timmar per vecka. Eftersom pojken behövde hjälp med att sönderdela mat, hade problem med att dricka och ibland behövde matas menade länsrätten att även tidsåtgången för att ställa i ordning före och efter måltiden skulle beaktas.

Kammarrätten konstaterade att det framgick av praxis (RÅ 2009 ref. 57) att behov av hjälp med att ta fram och att dela mat inte var av den karaktär att det skulle räknas som ett grundläggande behov. Kammarrätten fann att Försäkringskassans bedömning var riktig utifrån att utredningen vid tidpunkten för beslut inte styrkte ett hjälpbehov för att inta maten, pojken behövde enligt ADL-utredning och läkarutlåtande inte hjälp med att matas, utan han kunde äta och dricka själv. Försäkringskassan hade således inte stöd i medicinskt underlag att pojken hade svårt att använda sina händer.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57.

27. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 48-10) – LSS

Flicka 18 år med psykomotorisk utvecklingsstörning och Williams syndrom, koncentrationssvårigheter, hyperaktivitet samt insomningssvårigheter och skelning.

Hjälpbehov:

AP – framtagning av kläder och påminnelse

M – sönderdela mat och ständig tillsyn vid måltider, eftersom hon med anledning av tugg- och sväljsvårigheter hade benägenhet att kräkas och sätta i halsen. Hon tog lång tid på sig att äta.

PH – med torka sig efter vissa toalettbesök, och viss hjälp med hygien vid alla toalettbesök. Hon klarade att duscha, men behövde hjälp med instruktioner och påminnelser.

Handikappnämnden anförde att personal i skolbarnomsorgen där flickan vistades framfört att flickans problem vid måltiderna var hanterbara om hon undvek mat som hon visste var svår att svälja och om övrig mat finfördelades efter hennes behov. Det hände att flickan kräktes under måltiden, men att hon som regel kunde hantera detta själv med stöd från personal. Det kunde vara upp till 10–12 personer närvarande och flickan behövde inte någon ur personalen särskilt avdelad för henne. Flickan menade att det oftast var ett fåtal barn närvarande och att det hänt att kräkningarna varit så kraftiga att personalen fått kontakta hennes föräldrar. Hennes anhöriga tolkade detta som att hon upplevde måltiden i skolbarnomsorgen som stressig och att den skulle förbättras med personlig assistans.

Länsrätten fann att flickans behov av hjälp vid måltiderna var av sådan personlig och kvalificerad art att de var att hänföra till de grundläggande behoven. Vid en samlad bedömning fann länsrätten att hennes behov av hjälp och stöd var så omfattande att de berättigade till personlig assistans.

Kammarrätten fann att flickans behov av hjälp avseende av- och påklädning samt personlig hygien var mycket begränsad och att de inte ensamt kunde grunda rätt till personlig assistans.

För att hjälpbehov vid måltider skulle hänföras till de grundläggande behoven krävdes antingen att den enskilde behövde matas, eller att den enskilde behövde tillsyn av sådan karaktär som var att jämställa med övervakning och att den person som utförde tillsynen till följd av att den enskilde hade svårigheter att kommunicera eller hade en komplicerad medicinsk problematik behövde ingående kännedom om denne för att kunna utföra tillsynen på ett tillfredsställande sätt. Kammarrätten fann att eftersom flickan inte behövde matas, hon inte hade kommunikationssvårigheter eller att den person som utförde tillsynen över henne behövde ha ingående kunskap om henne till följd av hennes funktionshinder fanns inte förutsättningar för att hänföra flickans hjälpbehov vid måltider till de grundläggande behoven. Det fanns således inte stöd för att flickans totala hjälpbehov var av sådan omfattning att hon hade rätt till personlig assistans enligt LSS.

Kommentar:

Av Kammarrättens dom följer att för att måltider ska hänföras till de grundläggande behoven krävs antingen att personen behöver matas eller behöver tillsyn av övervakande karaktär. Vid tillsyn krävs även att den enskilde har kommunikationsproblem eller komplicerad medicinsk problematik som har till följt att den som utför tillsynen behöver ha ingående kunskap om denne. I de situationer en person i och för sig kan äta själv, men har sväljsvårigheter och därför behöver tillsyn av övervakande karaktär ska behovet således definieras som annan hjälp som förutsätter ingående kunskap.

28. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 1094-10) – LSS

Kvinna 46 år med kronisk värk i nacke och armar, obrukbar höger arm, förlorad greppförmåga och lätt för att tappa saker.

Hjälpbehov:

AP – kunde med viss möda ta på sig en tröja med öppning fram men klarade inte helt på egen hand att ta av och på sig byxor.

M – klarade måltider självständigt.

PH – med dusch, hårtvätt, av- och påklädning, hade svårt att torka sig efter toalettbesök.

Generellt – med nästan alla dagliga göromål.

Länsrätten konstaterade att det av utredningen från vuxennämnden framgick att behovet uppgick till i vart fall 8,5 timmar. Länsrätten fann att hela det behovet fick anses hänförligt till stöd som var av mycket privat och känslig karaktär. Hon skulle därför beviljas personlig assistans.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och konstaterade att det av utredningen i målet framgick att kvinnan hade visst behov av hjälp med sina grundläggande behov som dusch, hårtvätt, av- och påklädning och toalettbesök. Kammarrätten fann dock vid en samlad bedömning att hennes behov för att tillgodose sina grundläggande behov inte var av den art och omfattning som krävdes för att ha rätt till insatsen personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref 57 avseende bedömningen att det krävs en viss karaktär och omfattning av behovet för att personlig assistans ska beviljas, om behovet är för begränsat så beviljas inte insatsen även om behovet i sig är att betrakta som personligt och integritetsnära.

29. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 4839-09) – LASS

Pojke 14 år med ryggmärgsbråck, hydrocephalus och utvecklingsstörning.

Hjälpbehov:

AP – vägledning, påminnelse och framplockning av kläder, hjälp med att dra upp dragkedja, knäppa vissa knappar och knyta skor samt dra på regnskydd.

M – behovet hade ökat med anledning av glutenallergi och behov av beredning av mat.

PH – med personlig hygien med katetrisering och tarmsköljning,

Pojken hade haft LASS sedan 2005.

Länsrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och konstaterade att pojkens behov av hjälp vid måltider inte utgjorde ett sådant grundläggande behov som avses i LASS. Han hade däremot behov av hjälp med sina grundläggande behov avseende av- och påklädning och per sonlig hygien. Länsrätten ansåg att beräkning av tidsåtgång för katetrisering och lavemang var för lågt beräknat och fann att pojken hade rätt till LASS.

Kammarrätten fann att pojkens behov av hjälp med måltider inte utgjorde ett grundläggande behov som avses i LASS. Inte heller hans hjälpbehov vid av- och påklädning kunde anses vara av en sådan personlig art att det kunde räknas med. Pojkens behov vid personlig hygien bestod i väsentlig utsträckning av påminnelser och praktiska instruktioner som inte kunde räknas som sådan tillsyn av kvalificerat slag som gick att hänföra till de grundläggande behoven, en jämförelse gjordes med RÅ 2009 ref. 57.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 med hänsyn till bedömningen att om behovet är för begränsat är det inte att anse som grundläggande behov, även om behovet i sig är personligt. Av kammarrättens dom följer även att enbart behov av hjälp med dragkedja, knappar och att knyta skorna inte är att betrakta som grundläggande behov. Pojken hade haft assistansersättning sedan tidigare, men vid en bedömning av hjälpbehoven fann ändå kammarrätten att pojken inte hade rätt till insatsen.

30. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 7715-09) – LASS

Pojke 8 år med cerebral pares, diplegi med vänstersidig övervikt och epilepsi.

Hjälpbehov:

AP – kunde endast ta på en rymlig tröja.

M – fram- och bortplockning, tillredning, dela maten samt lägga upp mat och hålla upp dryck.

PH – hjälp med tvätt av kropp, ansikte och tandborstning,

Generellt – ett mycket omfattande hjälpbehov vid samtliga aktiviteter som uppstod i den dagliga livsföringen.

Länsrätten hänvisade bland annat till RÅ 2009 ref. 57 och fann att pojkens behov av hjälp vid måltider inte kunde anses utgöra ett grundläggande behov eftersom han klarade att äta och dricka på egen hand. Samtidigt var pojkens behov i övrigt så omfattande att hans behov av hjälp med de grundläggande behoven uppgick till mer än 20 timmar i genomsnitt per vecka.

Kammarrätten fann att det av utredningen framgick att pojken inte behövde hjälp med måltider på sådant sätt som avses i 9 a § LSS. Däremot fanns ett sådant hjälpbehov avseende den personliga hygienens samt att klä av och på sig. Kammarrätten ansåg att ett visst föräldraansvar skulle beaktas och att det därför inte förelåg en rätt till assistansersättning.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 i vart fall avseende måltider, detta med hänsyn till kammarrättens resonemang att behovet av hjälp vid måltiderna inte var av sådant slag som avses i 9 a § LSS.

31. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 3361-09) – LSS

Kvinna 64 år med totalförlamning i nedre delen av kroppen samt med ständig värk i armarna.

Hjälpbehov:

AP – behövde hjälp med att ta på sig byxor, strumpor och skor.

M – klarade självständigt att sönderdela mat, dricka och äta.

PH – med förflyttning mellan rullstol och duschstol, med tvätt av nedre region, att torka sig, smörja in ben och fötter och med pedikyr.

Kvinnan behövde hjälp med förflyttning till toalettstol under nattetid, på offentlig toalett och hos bekanta, eftersom det på grund av spastiska ryckningar fanns en fallrisk. Om hon inte snabbt tog sig till toaletten riskerade hon smärtor och andra medicinska komplikationer.

Kvinnan var sedan tidigare beviljad personlig assistans.

Länsrätten hänvisade bland annat till RÅ 2009 ref. 57 och fann att kvinnans behov inte i alla situationer kunde anses vara av sådan mycket privata natur som förutsätts för personlig assistans. Det hjälpbehov som kvinnan hade i krävande situationer och där stödet kunde uppfattas som mycket privat och integritetskänsligt utgjorde snarare en tämligen begränsad del av det sammanlagda hjälpbehovet. Länsrätten fann att kvinnans behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov inte kunde anses vara av den karaktär eller omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans.

Kammarrätten ansåg – även med hänsyn till vikten av att kvinnan snabbt kunde få hjälp under natten – att kvinnans behov av förflyttning inte utgjorde ett sådant grundläggande behov som avses i lagen och att hennes behov i övrigt inte var av den omfattning som krävdes för personlig assistans.

Kommentar:

KR:s dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 med hänsyn till resonemanget att hjälpbehovet ska vara av en viss omfattning för att insatsen ska beviljas.

32. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1815-09) – LSS

Flicka 16 år, stomiopererad med ryggmärgsbrock och svårigheter att stå och gå.

Hjälpbehov:

AP – med av- och påklädning, med knappar, bälten, att ta av och på byxor och med BH

M – sönderdela maten

PH – i behov av hjälp och handräckning när hon skulle duscha, med hårtvätt, hårvård, manikyr, pedikyr, tandborstning make-up samt med tömning av tarm och urinblåsa.

Länsrätten konstaterade att kammarrätten i en tidigare dom bedömt att flickan själv klarade att ta hand om sin personliga hygien, att äta och dricka och att klä av och på sig själv och att förutsättningar för att bevilja insatsen personlig assistans enligt LSS inte förelåg. Länsrätten fann att det av utredningen visserligen framgick att flickan hade behov av hjälp med vissa toalettbestyr av mycket personligt slag, men att den tidsmässiga omfattningen av behovet av hjälp var begränsad liksom hur ofta den behövdes. Länsrätten fann att flickans behov av hjälp inte var sådana att förutsättningar fanns för att bevilja personlig assistans.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref 57 och konstaterade att flickan hade ett visst behov av hjälp för att sköta sin hygien, för toalettbesök och för av- och påklädning men att hjälpinsatserna bara till mycket begränsad del var av det mycket privata och känsliga slag som förutsätt för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 med hänsyn till resonemanget att det krävs att behoven, även om de är av särskild karaktär, är av en viss omfattning för att betraktas som grundläggande behov.

33. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 348-10) – LSS

Pojke 16 år opererad för elakartad muskeltumör med skallbasgenombrott, har gastrostomi, brist på tillväxt- och sköldkörtelhormon, nedsatt njurfunktion, minnesstörningar, kognitiva och sociala problem.

Hjälpbehov:

M – med övervakning vid pågående nutrition, för att motverka stopp i näringstillförsel, påminnelser och påputtning, vilket pojken menade föll under kategorin ”annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade”.

Länsrätten fann att pojkens nutrition var att jämställa med måltider i 9 a § LSS och att samtliga moment – byte av näringspåse, förberedelse av nutrition, övervakning vid pågående nutrition samt åtgärder om något går fel – skulle ingå vid bedömningen av hjälpbehovets karaktär och omfattning. Länsrätten fann därmed att pojken hade sådant behov som avses i 9a § LSS och att han därmed var berättigad till personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Kammarrätten fann att den hjälp pojken behövde med sin nutrition inte var av den karaktären att den i LSS mening kunde likställas med personlig hjälp för att inta måltider. Någon rätt till personlig assistans på denna grund kunde därmed inte föreligga.

Kommentar:

Av Kammarrättens dom följer att nutrition, påkoppling och byte av näringspåse inte betraktas som personlig hjälp för måltider.

34. Kammarrätten i Jönköping (mål nr 3355-09) – LSS

Kvinna 44 år med multipel skleros och diabetes, spasticitet, yrsel och muskelsvaghet.

Hjälpbehov:

AP – hade svårt att få av och på sig kläderna eftersom balansen var dålig. Hon kunde oftast ta på sig myskläder, men behövde hjälp med andra kläder och hade svårigheter med strumpor och skor.

M – sönderdela mat och hälla upp dryck i glas.

PH – toalettbesök klarade kvinnan oftast själv, även om det tog mycket tid och var ansträngande. Hon behövde hjälp med att skruva på kranarna och med manikyr, pedikyr, att tvätta och torka håret, tvätta nedre delen av kroppen samt med att smörja in sig.

Vid förflyttning från säng till arbetsstol och tvärtom hade det hänt att kvinnan trillat ned på golvet när spasticiteten varit för hög.

Länsrätten konstaterade bland annat att lagens förarbeten betonat att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur och i regel av mycket personlig karaktär. Länsrätten fann att kvinnan i stor utsträckning själv kunde tillgodose sina behov vid måltider, duschning, tandborstning och av- och påklädning. Hennes behov kunde således inte anses till sin karaktär vara så betydande och omfattande, i den bemärkelse som avses i 9 a § LSS, som förutsätts för insatsen personlig assistans. Länsrätten fann att kvinnans behov av hjälp med att duka, laga mat, städa, tvätta och träna inte var av det personliga och integritetskänsliga slag att det borde beaktas vid bedömningen av rätten till personlig assistans.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och fann att även om kvinnan hade behov av hjälp med att sköta sin hygien, för toalettbesök och för av- och påklädning endast till en begränsad del synes avse hjälp som var av det mycket privata och känsliga slag som förutsätts för rätt till personlig assistans.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 utifrån resonemanget att även om det finns ett behov som till sin karaktär är integritetsnära, krävs att behovet har viss omfattning för att betraktas som grundläggande behov i LSS mening.

35. Kammarrätten i Sundsvall (mål nr 1789-09) – LASS

Kvinna 33 år med förlamning i båda benen och trycksår över bägge sittbensknölna.

Hjälpbehov:

AP – klarade att klä sig själv upptill, men behövde hjälp med nedre delen av kroppen och med ytterkläder och skor.

M – ställa i ordning maten och duka av, dela viss mat och hälla upp mjölk, men hon kunde äta och dricka själv.

PH – vid dusch, då hon duschade liggande, och med fotvård. Kvinnan behövde även hjälp med toalettbesök eftersom hon skötte sin mage i blöja i sängen.

Kvinnan hade haft personlig assistans sedan 1999.

Länsrätten fann att det endast var kvinnans behov i samband med personlig hygien samt av- och påklädning som kunde avse hennes grundläggande behov. Tidsåtgång för hjälp vid måltider kunde endast beaktas som den funktionshindrade saknade förmåga att äta och dricka på egen hand. Länsrätten fann att kvinnans behov av hjälp med sina grundläggande behov inte översteg i snitt 20 timmar per vecka.

Kammarrätten hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och konstaterade att kvinnan kunde äta och dricka själv, hennes behov av hjälp kunde därför inte utgöra ett sådant behov som skulle beaktas vid bedömningen av rätt till assistans-

ersättning. Med hänvisning till RÅ 2009 ref 57 menade kammarrätten att endast sådan tid för åtgärder med personlig hygien och av- och påklädning av privat och mycket känsligt slag kunde medräknas. Kammarrätten fann att behov av arm- ben och ståträning inte kunde räknas som grundläggande behov i lagens mening, inte heller de vilostunder, förflyttningar och inspektion av hud som kvinnan åberopade. Kammarrätten fann sammanfattningsvis att tiden för den hjälp med grundläggande behov som kvinnan hade understeg de 20 timmar som krävs för rätt till assistansersättning.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 utifrån resonemanget att det enbart är behov av en särskild karaktär som är att betrakta som grundläggande behov i LSS mening. Kammarrätten fann vid en sammantagen bedömning att kvinnan inte hade rätt till LASS, trots att hon haft ersättningen sedan 1999.

36. Kammarrätten i Stockholm (mål nr 3909-10)

Kvinna 55 år med ovanlig tumörsjukdom och en rad bortfallssymptom som nedsatt kraft, begränsning av synfält – kikarseende – en cortisonutlöst diabetes, epilepsianfall och balanssvårigheter. Strålbehandlingen hade även påverkat hennes förmåga att svälja.

Kvinnan hade haft assistansersättning sedan 1994. I samband med tvåårsomprövning bedömde Försäkringskassan att hon hade behov av hjälp med sina grundläggande behov i 12,26 timmar per vecka. Försäkringskassan ansåg inte att behovet vid måltider var av sådan personlig karaktär som krävdes och beviljade inte tid för detta.

Hjälpbehov:

AP – ta fram kläder ur garderoben, ta på sig kläder, få på sig kroppstrumpan, strumpor och skor samt knäppa behån.

M – kan äta och dricka själv, men behövde hjälp att lokalisera maten och annat på bordet, se till att maten inte ramlar av tallriken och torka upp efter missöden samt få maten uppskuren och fylla på dryck.

PH – förflyttning till och från dusch och med att komma upp och ner från duschpall. Behöver hjälp med att tvätta håret, tvätta kroppen från midjan och nedåt, tvätta ryggen samt att torka kroppen efteråt. Klippa naglar, raka sina armhålor och annan kroppsvård som att smörja in sin fot med receptbelagd kräm.

Förvaltningsrätten fann att df:s behov av hjälp med att hitta maten på bordet, finfördela den, städa upp efter missöden samt ställa i ordning före och efter måltiden avsåg sådan hjälp som innefattas i begreppet grundläggande behov.

Kammarrätten fann att hjälpbehovet vid måltiden var av ett sådant personligt och integritetskänsligt slag som borde beaktas vid bedömningen av df:s behov av stöd för att tillgodose de grundläggande behoven. Den omständlig-

heten att kvinnan klarade av att greppa besticken själv kunde rimligen inte förändra denna bedömning.

Kommentar:

Både förvaltningsrättens och kammarrättens dom är efter RÅ 2009 ref. 57. I det aktuella fallet får det utifrån en helhetsbedömning anses att hela df:s matsituation var mycket svår eftersom hon såg dåligt och hade sväljsvårigheter. Försäkringskassan anser att den omständigheten att det föreligger problem med att lokalisera maten inte i sig innebär att behovet ska räknas till de grundläggande behoven.

37. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 6524-09)

Kvinna 64 år med gastroesofagal refluxsjukdom, psoriasis artrit, fibromyalgi, gikt och ständigt ledverk samt är rullstolsburen.

Hjälpbehov:

AP – med trosor, byxor, blus, bh, knappar, ytterkläder och stödstrumpor, klarar dragkedjor med tång – även om det kan ta tid.

M – kan äta och dricka själv, men behöver hjälp med tillagning, fram- och avdukning samt viss hjälp med att dela maten. Maten behöver finfördelas på grund av sväljsvårigheter och hon sätter lätt maten i halsen.

PH – med att duscha samt att tvätta ryggen, håret, underkroppen och fötterna. Därutöver med make-up, hårvård, manikyr och pedikyr.

Länsrätten konstaterade att det i målet framkommit uppgifter om att kvinnan hade sväljsvårigheter. Länsrätten ansåg dock inte att det framkommit att dessa besvär var av sådan omfattning att hennes hjälpbehov vid måltiderna skulle anses som grundläggande behov. Länsrätten fann inte att kvinnan hade rätt till assistansersättning.

Kammarrätten konstaterade att det av läkarintyg framgick att kvinnan led av diafragmabräck samt att detta på grund av hennes kroppsstorlek och att hon var rullstolsburen ledde till betydande symptomatologi i samband med födointag. Av utredningen framgick dock – förutom kvinnans sväljsvårigheter – inte några problem när det gällde själva intagandet av föda. Domstolen hänvisade till RÅ 2009 ref. 57 och menade att ett behov av hjälp med att tillreda mat, duka fram och duka undan samt dela mat anses inte vara av de personliga och integritetskänsliga slag att det bör beaktas vid bedömningen av rätt till personlig assistans. Sväljsvårigheterna var enligt kammarrättens mening inte sådana att hjälpbehovet kunde anses vara av sådant personligt och integritetskänsligt slag att det borde beaktas som grundläggande behov. Kvinnans behov av hjälp vid måltider skulle därmed inte tas med vid beräkningen av assistansersättning.

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57. Av kammarrättens dom följer att för att sväljsvårigheter ska anses ingå i det grundläggande

behovet måltider ska det finnas ett problem med intagandet av föda, det räcker inte att det på grund av sväljsvårigheter krävs att maten finfördelas.

38. Kammarrätten i Göteborg (mål nr 1401-09) – LASS

Pojke 9 år med Morbus Down syndrom.

Hjälpbehov:

AP – med att ta på och av sig tröjor, skjortor, byxor, underkläder, strumpor och skor, knäppa knappar, ta på sig skor, knyta skosnören och dra upp och ned dragkedjor.

M – tillreda mat, plocka fram tallrikar, bestick och glas, lägga upp mat och fördela den. Han kan äta med gaffel, hålla i glas och dricka själv. Matsituationen tar tid då han endast äter med en gaffel, tuggar maten länge och har svårt att svälja.

PH – måste påminnas om att gå på toaletten. Får hjälp att knäppa upp knappar och dra ner byxor. Har hjälp att torka sig. Använder nattetid blöja. Han måste lyftas ned i badkaret, behöver hjälp med att tvåla in kroppen, schamponera håret, torka och smörja in kroppen, borsta tänderna, samt med att klippa tå- och fingernaglar.

Länsrätten menade att pojken hade behov av hjälp med personlig hygien, toalettbestyr, vid av- och påklädning och vid matsituationen. Domstolen fann att han behövde personlig assistans för sina grundläggande behov.

Kammarrätten ansåg att vad gällde av- och påklädning och personlig hygien fanns inte skäl att frångå Försäkringskassans beräkning. Utredningen i målet gav heller inte stöd för annat än att pojken klarade att äta och dricka själv, vilket innebar att hans behov av hjälp vid måltider inte var av det personliga och integritetskänsliga slag att det kunde hänföras till de grundläggande behoven (jfr RÅ 2009 ref. 57).

Kommentar:

Kammarrättens dom ligger i linje med RÅ 2009 ref. 57 utifrån resonemanget att det enbart är behov av en särskild karaktär som är att betrakta som grundläggande behov i LSS mening.

I serien Anser har följande skrifter publicerats sedan år 2005:

- 2005:1 Regeringsrättsdomar i socialförsäkringsmål januari–december 2004. En rättsfallsöversikt
- 2007:1 EU-domar
- 2010:1 Regeringsrättens domar i socialförsäkringsmål. Januari 2005–december 2009. En rättsfallsöversikt
- 2011:1 Rättsfallsöversikt – personlig assistans